

Editorial

Mirko Hempel

Přáním, které se pro zastoupení Friedrich-Ebert-Stiftung v České republice pojí s tímto již třetím vydáním Pražských dialogů, je poskytnout další impulsy do živé debaty o aktuálních českých, německých a evropských otázkách.

Vladimír Špidla, bývalý premiér a evropský komisař, uvažuje ve své stávající funkci jako hlavní poradce českého ministerského předsedy v tomto čísle nad cíli aktuální vládní koalice, jejími šancemi uspět a hodnotí ji zároveň také ze sociálně demokratické perspektivy. Katastrofální účast v evropských volbách v České republice a na Slovensku a z toho plynoucí volební výsledky analyzuje a komentuje s přihlédnutím k perspektivě sociální demokracie novinář Jaroslav Bican.

Anna Kárníková, členka Oranžového klubu, reaguje ve svém článku na aktuální kontroverzní diskuzi, které se rozhořely na základě iniciativy města Prahy regulovat určitým způsobem prostituci. Představuje dva zahraniční modely, jak lze jako společnost k prostituci přistupovat, a nastiňuje, které otázky je nutné si zodpovědět, než se k nějakému typu regulace přikloníme.

Jak by se sociální demokracie měla stavět ke KSČM, není horkým tématem debat jen uvnitř ČSSD. Zatímco si striktní zastánci bohumínského usnesení nedokáží s KSČM přestavit spolupráci žádnou, natož pak koalici, nevylučují části české sociální demokracie per se především na regionální úrovni pragmatické spojení. Lucie Válová, nová předsedkyně Mladých sociálních demokratů, ve svém článku upozorňuje v tomto kontextu na nutnost soustředit se napříč politickým spektrem hlavně na urgentní problém překerných životních poměrů v Česku a požaduje místo abstraktních diskuzí pragmatická a rychlá řešení.

Také v tomto vydání jsme pro Vás kromě článků českých autorů připravili příspěvky ze společensko-politických diskuzí vedených v Německu. Eva Senghaas-Knobloch žádá vznik nové iniciativy za důstojnou práci a diskutuje aspekty s tím spojené. Jürgen Habermas a Jürgen Mittag se ve svých článcích věnují otázkám transnacionalizace demokracie a nové epoše evropských politických stran. Michael Müller vnímá dobu, ve které žijeme, jako antropocén – vychází přitom z teze, že člověk změnil prostředí, ve kterém žije natolik, že Země je v současnosti ze všeho nejvíce lidským systémem s integrovanými ekosystémy.

Přeji všem čtenářkám a čtenářům našeho třetího vydání inspirativní čtení.

Autor je ředitelem zastoupení Friedrich-Ebert-Stiftung v České a Slovenské republice.

Naslepo – české pokusy o regulaci prostituce

Anna Kárníková

Praha se již poněkolkáté snaží prosadit s návrhem regulace prostituce. Všechny dosavadní návrhy jsou přitom skvělými příklady (slovy Vladimíra Špidly) „špatné výrobní praxe“. Jsou příkladem politiky, která neví, co přesně reguluje, a cíl formuluje povrchně. Hodnotový kompas selhává.

Právě důkladná úvaha a společenská diskuse o tom, co podle nás prostituce je a jak s ní chceme do budoucna naložit, v České republice zatím chybí. Zatím jediný pokus tímto směrem podnikly Barbara Havelková a Blanka Bellak-Hančilová ve své nedávno vyšlé publikaci (Co s prostitucí? Veřejné politiky a práva osob v prostituci, SLON, 2014).

V Evropě si v současné době konkurují dva zcela odlišné modely regulace prostituce. Každý z nich zároveň reprezentuje komplexní úvahu o tom, co prostituce je a jaké místo má mít v naší společnosti. V centru obou modelů navíc stojí osoby v prostituci, jejich práva a jejich ochrana – v českém přístupu naopak převládá represe.

Český model nejde ani jednou ani druhou cestou také proto, že koherentní odpověď na základní otázky nezná. Prostituce je v něm vnímána ploše a s konzervativním nádechem – sice jako běžná výdělečná činnost, která je však zároveň nežádoucí a nese s sebou stigma. Ztělesňuje tak známý paradox: poskytovat sexuální služby je zavrženíhodné, kupovat si je společensky akceptovatelné. Reglementovat, zdánit a zneviditelnit vytlačení v veřejných míst – to jsou jediné zřetelné cíle českých pokusů o regulaci. Naprosto chybí perspektiva osob v prostituci – regulace nebere v potaz jejich zranitelnost, práva ani důstojnost. Tento přístup se pak promítá do technických detailů regulace, například tak, že je vůči osobám v prostituci asymetricky represivní (návrh z roku 2013 například předpokládá devatenáct správních deliktů pro osobu provozující prostituci a pouze jeden pro klienty).

Jaké otázky si tedy musíme zodpovědět, pokud chceme prostituci regulovat?

Je prostituce práce jako každá jiná?

Holandský model vychází z premisy, že prostituce je běžná výdělečná činnost, která má svá pravidla a rizika, což se zrcadlí i v jazyce, který operuje s ter-

míny jako je sex worker nebo sex industry. Sexuální pracovnice a pracovníci jsou vnímáni jako osoby vědomě a aktivně ovládající svou situaci. Diskurs sex workers s sebou nese profesní hrdost, v Holandsku, v Itálii i v dalších zemích najdeme aktivní hnutí sexuálních pracovníků a pracovnic, jejichž cílem je prostituci destigmatizovat. Cílem politiky je proto dekriminlizace a legalizace prostituce jako práce.

Švédský model naopak možnost, že by prostituci bylo možné provozovat jako jakoukoli jinou běžnou práci, odmítá. Problematizuje zejména možnost se skutečně svobodně rozhodnout pro prostituci jako obživu a zdůrazňuje častou osobní historii osob v prostituci poznamenanou sexuálním násilím či aktuální materiální nouzi a různé další druhy společenské deprivace. Prostituce ve švédském modelu je tak „volbou lidí, kteří nemají volbu“ - zdůrazněna je zejména zranitelnost osob, které prostituci provozují. Švédský model dále interpretuje prostituci z pohledu nerovných vztahů mezi muži a ženami, jako jeden ze symptomů patriarchátu. Cílem švédské regulace je proto společnost bez prostituce, která v jeho logice nutně představuje průsečík mocenských vztahů primárně mezi muži a ženami a v jejíž samotné podstatě je symbolické a sexuální násilí, vztahy podřízenosti a autority a vlastnictví druhého člověka. Reakcí politiky je v tomto případě úsilí prostituci odstranit (tzv. abolicionistický přístup), veřejné politiky se zaměřují na poptávku a častým nástrojem je kriminalizace klientů.

Kdo prostituci provozuje, za jakých podmínek a proč? Co vlastně regulujeme?

Úzce propojená s výše uvedenou otázkou o povaze prostituce je otázka, jakou podobu v naší společnosti vlastně prostituce nabývá, co že to přesně regulujeme. Skutečně je většinou prostitucí prostituce studentek, které si „nechtějí najít jinou, hůře placenou práci“, jak by se mohlo zdát z mnohých hospodských debat? Kolik žen již zvládlo svou pozici i v současném právním vakuu legalizovat jako OSVČ, jako masérky či tanečnice? Kolik z žen se pro prostituci rozhodlo kvůli neřešitelné sociální situaci – typicky matky samoživitelky či mladí lidé, kteří čerstvě opustili institucionální péči? Kolik osob v prostituci má zkušenost s domácím násilím či sexuálním násilím, jak často se jedná o situaci spojenou s užíváním drog?

O prostituci v České republice víme ve skutečnosti velmi málo, kromě několika terénních výzkumů

neziskových organizací dosud nebyl proveden jediný reprezentativní výzkum, který by na výše uvedené otázky odpověděl natolik, aby na jeho základě bylo možné udělat informované politické rozhodnutí.

A co na to sociální demokraté a demokratky?

Sociálnědemokratická tradice vychází z představy, že společnost je možné měnit, a to k lepšímu. Sociální demokraté a demokratky by si proto měli odpustit košilaté řeči o „nejstarším řemeslu světa“ a přesvědčení, že jedině, co je možné s prostitucí udělat, je ji zdánit. Představu „svobodné volby“ jsme se již naučili celkem automaticky problematizovat, zatím ji ale aplikujeme pouze na tradiční témata, jako je chudoba či sociální znevýhodnění. Pokud chce sociální demokracie ve své misi uspět, musí usilovat o destigmatizaci a humanizaci i v otázkách jako je prostituce, které jí v krátkém horizontu žádné politické body nezískají. Regulace prostituce, která nebude schopna nalézt na výše uvedené otázky soudržnou odpověď, bude jízdou naslepo. Nejen, že taková jízda nikam nepovede, ale těm, které bychom měli chránit, ještě uškodí.

Autorka je členkou Oranžového klubu, spolku usilujícího o rovné zastoupení žen a mužů ve veřejném a stranickém životě.

Od antikomunismu k prekariátu, od mediálního tématu k potřebnému.

Lucie Válová

Mladí sociální demokraté položili v Telči základy ke své programové a ideologické debatě.

Mladí sociální demokraté si prostřednictvím facebookového hlasování jako téma pro svůj květnový seminář v Telči vybrali antikomunismus. Téma souvisí s takzvaným Bohumínským usnesením, které se sice hojně zmiňuje, jeho doslovné znění je však zároveň málo známé a ještě méně se o něm diskutuje v kontextu okolností jeho vzniku. Jeho znění přijaté v roce 1995 sjezdem ČSSD je následující:

„Sjezd schvaluje platnost závěrů hradeckého sjezdu ČSSD o nepřipustnosti spolupráce sociální demokracie s extremistickými politickými stranami. Vylučuje politickou spolupráci se SPR-RSČ, SČK, MNS, KSČM, LB a SDL.“

Jak již ze samotného textu usnesení vyplývá, odkazuje na předchozí hradecký sjezd. Je dobré si připomenout, že v Hradci Králové byla v roce 1993 přijata programová a ideologická východiska (že ČSSD je stranou práce apod.) a že se chce vyhnout spolupráci s extremistickými stranami (které jsou u usnesení jmenovány a jejichž zkratky již dnes

dokáže málokdo rozklíčovat také proto, že některé už neexistují). Tehdejší sjezdy nadto za nevhodnou ke spolupráci považovaly i ODS, na což ovšem nebral ohled ani sám Miloš Zeman, když s ODS uzavřel v roce 1998 opoziční smlouvu. Mimoto je třeba také připomenout, že pokusy o zrušení „Bohumína“ se objevily velmi rychle, první již druhý den samotného sjezdu v Bohumíně, další na nejbližším Ústředním výkonném výboru ČSSD. A pokusy rušit jej přetrvávají doposud, již přes dvacet let, ačkoliv je toto téma vnímáno stále spíše jako politické tabu. Zároveň ovšem platí, že s KSČM se dnes již běžně spolupracuje na úrovni městských samospráv a krajů, i když omezení zákazu spolupráce s KSČM pouze na vládní úrovni z „Bohumína“ nikterak nevyplývá.

Dalším aspektem telčského semináře bylo vymezení pojmů „komunismus“ a „antikomunismus“. Zásadním východiskem je, že nejde o antonyma. Antikomunismus je politická strategie, která slouží k omezení manévrovacího prostoru levicových stran. V českém prostředí je terčem této strategie ČSSD, nikoliv KSČM, jak by se na první pohled mohlo zdát. Tato strategie dokonce ani nepotřebuje nositele jména „komunismus“ na politickém kolbišti, protože narativ, který jí provází, se vyznačuje historickou selektivní pamětí. Zbraně této strategie mají funkci zesměšňovací anebo zastrášovací.

Mladí sociální demokraté se na svém semináři shodli, že „Bohumín“ byl reakcí na autentickou zkušenost tehdejších členů ČSSD s KSČ. Jde o zkušenost, kterou současná generace již nesdílí, a proto si může (a snad i musí) dovolit přistupovat k „Bohumínu“ nově. Součástí tohoto přístupu je považování „Bohumína“ ze strany MSD za anachronismus, za překonaný pokus ČSSD získat hegemonní postavení na levici v České republice. Pro MSD není důležitá otázka explicitního zrušení Bohumínského usnesení. Mladí sociální demokraté se chtějí a potřebují zaměřit na aktuální problémy české společnosti.

Za základní odpovědnost mládežnické organizace považujeme hájení zájmů prekariátu, tj. specifické skupiny osob, která vykonává práci a pobírá za ni mzdu, ovšem za stále se zhoršujících podmínek. Životní situace prekariátu 21. století je charakterizována omezením práv ve vztahu k zaměstnavateli, klesajícími mzdami, velkou nejistotou na trhu práce, nutností akceptovat více pracovních úvazků, rozšířením „švarc-systému“ a zhoršující se sociální ochranou. Tato vrstva obyvatel žije v tzv. „chudobě navzdory práci“, která zásadním způsobem prostupuje všechny sféry jejího života a není zdaleka jen materiálního charakteru – stále se například pro ni omezuje i dostupnost zdravotní péče či přístup ke vzdělání.

Zásadní vizí, která vzešla z telčské debaty, je tzv. Telčské usnesení, které zní: Mladí sociální demokraté vnímají, že se stále rozšiřuje počet těch občanek a občanů České republiky, kteří žijí v prekérních životních podmínkách. Prekariát 21. století považujeme za hlavní objekt zájmu střednědobé levicové poli-

tky. Chceme aktivně bojovat za zájmy českého i evropského prekariátu. Nebojíme se přitom překonávat i dosavadní politická tabu.

Základem programatiky MSD je udržení modelu sociálního státu se zaměřením na hlavní cílovou skupinu MSD, kterou jsou mladí lidé a rodiny s dětmi. Konkrétně jde o zachování kvalitního a bezplatného vysokého školství v ČR, rovný přístup ke zdravotnictví, posilování nástrojů ke sladění rodinného a pracovního života, boj s nezaměstnaností mladých a boj s chudobou. Začali jsme u antikomunismu, skončili v realitě.

Seminář MSD položil základní kámen budoucí programové a ideologické debatě uvnitř našeho spolku. Na „Telč“ se budeme snažit navázat výpravou na Šluknovsko, do vyloučených lokalit, abychom se s prekérní sociální realitou obeznámili v její konkrétní podobě. Bude snahou představitelů MSD uskutečnit tuto cestu i s ministryní práce a sociálních věcí a dalšími na levici významnými osobnostmi. Pro snahu mladých sociálních demokratů měnit situaci k lepšímu je taková osobní zkušenost klíčová.

Pozn.: „Prekariát“ vznikl skloubením slov „prekérní“ a „proletariát“. V podmínkách 21. století označuje společenskou vrstvu pracujících lidí, kteří žijí v nejistotě ohledně svých příjmů, zaměstnání či bydlení. Navzdory vykonávané práci nejsou sto plnohodnotně zabezpečit sebe či svoji rodinu, žijí v permanentním ohrožení chudobou, exekucemi atp.

Autorka je spolu-organizátorka telčského semináře a předsedkyně MSD.

Dosáhli jsme změny politické, kulturní změna bude trvat jedno až dvě volební období.

Rozhovor Jana Šichy s Vladimírem Špidlou a který byl pořízen pro německou verzi Pražských dialogů před volbami do Evropského parlamentu. Protože smyslem rozhovorů je ukázat, jak zpovídaná osobnost myslí, zařazujeme text i do českého vydání. Odhad, že ODS míří na „malou politickou niku“, byl volbami beze zbytku potvrzen, teze o několika desítkách let nutných k transformaci Ukrajiny způsobila v SRN velmi pozorný ohlas.

Pane Špidlo, Česká republika vyslala pozitivní signály do Evropy. Přistupujeme k fiskálnímu paktu a rušíme výjimku, která znevýhodňovala naše občany. Evropa naše kroky přivítala. Co bude následovat a jak vypadá současné české myšlení o Evropské unii?

Přístup vlády České republiky k Evropské unii je velmi jednoduchý. Fungující Evropská unie je naprosto zásadním civilizačním zájmem České republiky a je

naším zájmem, abychom se podíleli na evropské konstrukci a byli v hlavním proudu. To je strategické vymezení, ze kterého vychází česká politika.

Být v hlavním proudu znamená přijmout Euro.

Česká vláda stabilizuje ekonomickou strukturu, snaží se přejít k růstu. To je pro přijetí Eura dlouhodobě nezbytné. Potřebujeme mít jen velmi malý strukturální deficit. To nejde bez růstu a ozdravení hospodářství jako celku. Je třeba v tomto volebním období splnit podmínky a na základě mandátu z příštích voleb přijmout Euro, popřípadě jeho přijetí dále odložit, pokud mandát nedostaneme.

Volební kampaň někdejší vládnoucí, euroskeptické strany ODS je cílena proti Euru, jejím hlavní heslem je „Hájit korunu znamená hájit zdravý rozum“. Kde podle vás leží zdravý rozum?

Citované heslo svědčí jen o tom, že ODS ztratila soudnost a schopnost posuzovat komplexní situaci. Rozhodla se patrně vydat cestou strany pro malou niku. ODS pochopila, že ztratila schopnost být stranou, která sjednotí podstatnější většiny. Rezignovala na schopnost být lídrem české politiky. Rozhodla se umístit do nějakého příjemného extrému a tam bude zřejmě setrvávat dlouhou dobu.

Máte pocit, že sociální demokracie je schopna lídrovskou roli převzít plnohodnotným způsobem?

Naší povinností je, abychom se stali lídrem rozvoje České republiky. O tom není pochyb. Je před námi velmi mnoho složitých věcí, a já u nás nevidím žádnou jinou politickou strukturu, která by je byla schopna vyplnit. Máme ale kapacitu být zdatní a silní. Můžeme zásadně určovat politický vývoj a zanechat v něm svůj otisk. Nejsme ojedinelou stranou místního svérázu, ale součástí širšího sociálně demokratického hnutí, které je součástí globální civilizace. Šanci máme.

Reflexe krize ze strany sociální demokracie ale příliš nezaznívá. U nás vzrostla nezaměstnanost, v sousedním Německu klesla, zadlužení stoupá stále, zatímco země, které krizi přežily dobře, mají za jeden z cílů dluhy dále nevršit a splácet nejen úroky. Myslíte si, že sociální demokracie dost reflektuje krizi, ze které vyšly přeci dost jasné závěry?

Myslím si, že ve vládním prohlášení i ve vládní politice se reflexe krize projevuje. Před asi pěti lety jsme v ideovém a filosofickém smyslu ztratili schopnost určovat rozhodující tonalitu a rozhodující zaměření diskuse. Bohužel to ovládla pravice. Kulturní změna bude chvilku trvat. Teď jsme dosáhli změny politické, kulturní změna bude trvat jedno až dvě volební období.

Jak chcete dělat kulturní změnu, v zemi s velmi špatnými médii, s velmi malým množstvím kulturních lídrovských struktur a postav, které by stály blízko světu sociální demokracie? Sociální demokracie pro sebe nevyjednala ani ministerstvo kultury.

Ministerstvo kultury nehraje tak zásadní roli, rozhoduje vláda. Postihl jste ale určitě problémy, které

jsou reálné. Nedá se nic dělat, musíme se pustit do misí. Základ spočívá v systematické politické práci. Silně bych pochyboval o tom, že velká média u nás, která jsou organizována finanční strukturou, budou rozvíjet sociálně demokratické ideje solidarity. Musíme pracovat paralelně v těch médiích a komunikačních kanálech, které jsou přístupné. I na internetu a v sociálních sítích. Musíme využívat každou otevřenou příležitost, ta se občas objeví i ve velkých médiích. Je třeba definovat a posílit určitou kulturní politiku. Kultura znamená kreativitu. Ta je u nás institucionálně i finančně naprosto podceňena.

Krize prověřila inovativní sílu České republiky jako zaostávající. Nebylo by přirozené propojit inovativní projekty v daleko větší míře s Německem?

Německo v kontextu našeho středu Evropy není jen ekonomickou mocností, ale svým způsobem civilizačním centrem, které je kulturně velmi tvořivé. Má smysl se s Německem spojovat na různých projektech a je to jedna ze strategií současné vlády. Je to logické a také nejsnazší. Připravuje se konference o klimatických změnách v Paříži, zde si umím velmi dobře představit spolupráci s Německem, myslím si, že naprosto jasná je spolupráce v energetickém obratu, kterým Německo prochází. De facto jsme s Německem tak provázáni, že jsem často měl pocit, že ekonomická struktura České republiky je s německou prakticky totožná. Vysoký podíl průmyslu na HDP, průmyslová politika, myslím, že těžko najdete obor, kde by se spolupráce využít nedala.

Společenská soudržnost je něčím, co se v České republice jako pojem už pětadvacet let prakticky nepoužívá. Přitom jde o jedno z hlavních témat sociální demokracie. Je vůbec možné vytvořit u nás vnímavost k otázkám soudržnosti a solidarity?

V obecném slova smyslu se zdá, že se prosadil velmi nesolidární přístup. Když jsem viděl různé výzkumy veřejného mínění, je sice zřejmé, že solidarita je hodnocena vysoko, pokud otázku nekonkretizujete. Jakmile ji kladete konkrétněji, je solidarita v zásadě odmítána. Nejzřejmější je pocit, že chudí jsou si sami vinni. Panuje pocit, že kdyby se chudí přičinili, byli by v jiné situaci. Současný stav se ale dá změnit, pokud budeme realizovat politiku, která vychází z jiných principů.

Sociálně nejvíce ohrožené regiony v České republice jsou pásma podél hranice s Německem a Polskem. Bude se za vlády sociálních demokratů v těchto regionech něco podstatného měnit?

Když se zabýváte regionální politikou, objevíte železné pravidlo, že chudoba je tam, kde jsou hranice. A to i hranice vnitřní. Proto je třeba hranice reálně a prakticky překonat. Hranice mají vysublimovat a region se má vyvíjet jako jeden.

Vášim oblíbeným tématem je Evropa jako příklad pro řízení věcí světových. Používáte příklad z renesanční Itálie, kde byl dosažen blahobyt, ale ne konsensus. Myslíte si, že po krizi na Ukrajině jsme se od konsensu vzdálili?

Myslím si, že naopak. Za prvé, není po krizi. Tato krize skončí v následujících třiceti letech. Vůbec nevíme jak. Včetně možnosti, že se může rozpadnout ruská federace. Žádnou, ani dost divokou předpověď, dnes nelze vyvrátit. Stojíme před opravdu velkou krizí, kterou zvládneme jen společně. Proto předpokládám, že se vnitřní struktury Evropské unie spíše vyvinou a zpevní.

Může k tomu přispět Česká republika, která s Ukrajinci, kteří zde žijí, zachází hůře než Putin?

To je ale opravdu velmi velmi nadsazená a nepravdivá formulace. Česká republika přispět může. Může se zabývat také otázkami lidí, kteří zde žijí, migranty z různých oblastí. Musí u nás existovat tvrdá ochrana na pracovním trhu, aby migranti nebyli v horších podmínkách než Češi. Slabost migrantů se nesmí zneužívat oproti běžným sociálním standardům. Druhá pro mne naprosto jasná věc je, že se migrantům musí otevřít volný přístup do politiky obcí, kde žijí. Základní strategie musí být naturalizace. Ne, že si vytvoříme Českou republiku jako kůži leoparda, kde bude jedno ghetto ukrajinské, další ruské či vietnamské a nebudou spolupracovat. Musíme je vtáhnout do hlavního proudu. Tedy především do politiky obcí.

Závěrečná otázka – jak by zněl český vzkaz do Evropy od šéfa poradců sociálně demokratického premiéra?

Český vzkaz do Evropy rozhodně nedám, ani nevím, jakou metodou bych k němu dospěl. Evropská unie vznikla z myšlenky, že některé věci jsou příliš komplikované, aby se daly zvládnout pouhou koordinací na mezivládní úrovni. To podle mého názoru platí. Můj názor, který není vzkazem, zní – pokročit v komunitarizaci. A to zejména zahraniční a bezpečnostní politiky.

Vladimír Špidla je v současnosti vedoucím týmu poradců premiéra České republiky a ředitelem Masarykovy demokratické akademie. V letech 2002 až 2004 byl premiérem České republiky, v letech 2004 až 2010 evropským komisařem pro zaměstnanost, sociální věci a rovné příležitosti.

Evropské volby a sociálně demokratické perspektivy

Jaroslav Bican

Při pohledu na nové složení Evropského parlamentu se může zdát, že evropskými volbami se toho příliš nezměnilo. Krajně pravicové a euroskeptické strany sice posílily, ale ne více, než se čekalo, a ne tolik, aby to vedlo k výraznějším změnám na poli evropské politiky. Evropský parlament stále zůstává většinově proevropský.

Nejpočetnější je opět Křesťanskodemokratický frakční klub EPP, který, pravda, získal o šedesát křesel méně než v minulých volbách, tedy 214, ale i tak

má mnohem více poslanců než všichni euroskeptici a národovci dohromady. Sociálnědemokratický klub S&D přišel pouze o pět míst, se svými 191 poslanci je tedy stále druhý nejsilnější. Přestože se před volbami strašilo tím, že pravicoví extremisté mohou obsadit až třetinu parlamentu a snad i zablokovat legislativní proces, nic takového se ani zdaleka nestalo.

Přesto není důvod situaci zlehčovat. Extremisté zaznamenali úspěch v řadě zemí. Vítězství Marine Le Penové a její Národní fronty ve Francii má nemalý symbolický význam. Letošní evropské volby mohou být známkou nového trendu, který může do budoucna silit a zrychlovat. Málodky se nějaké zlomové události stanou jen tak z ničeho nic. Většinou se dějí postupně, zprvu nenápadně a do fáze, kdy jsou schopny podstatně zasáhnout do dění a často ho zcela proměnit, se dostávají právě proto, že se dlouho podceňovaly a nikdo jim nebránil.

Stejným způsobem lze nahlížet desetiprocentní skokový pokles volební účasti v ČR oproti předchozím volbám. Jeho hlavní příčinou nemusí být to, že v posledních pěti letech došlo k nějaké zásadní změně, že se proměnilo vnímání Evropské unie či rétorika politické reprezentace, případně, že přišla ekonomická krize. Volební účast v evropských volbách může pouze kopírovat pokles, který lze vidět i ve volbách do Sněmovny.

Pokud účast ve sněmovních volbách klesla z úrovně více než sedmdesáti procent v devadesátých letech až na 59 % v minulých volbách, má jistou logiku, že účast v evropských volbách, která v roce 2004 i 2009 byla shodně něco málo přes 28 %, letos rovněž skokově poklesla. Zájem o politiku je tak v případě té domácí i evropské stále slabší, pouze u té první je výchozí stav o něco vyšší.

Když se zaměříme na sociální demokraty, výsledky evropských voleb jsou varovné jak pro Sociálnědemokratický klub S&D jako takový, tak zvláště pro ČSSD u nás. Rozhodně se nejedná o situaci, kdy by

bylo možné se chlácholit tím, že S&D je opět druhou nejsilnější frakcí v Evropském parlamentu či že ČSSD získala stejný počet mandátů jako vítězná ANO 2011. S&D i ČSSD by se měly porovnávat samy se sebou. Pokud si někdo myslí na prezidentství evropské komise a pak zůstane druhý i navzdory tomu, že soupeř přišel o šedesát mandátů, je to prohra. Stejně jako v případě, pokud někdo ztratí skoro tři pěti hlasů oproti minulým volbám (pokles z 528 132 na 214 800).

Řešení klesající volební účasti i snižující se podpory sociální demokracie přitom může být shodné. Neskrývá se ale pouze v lepší komunikaci či programové práci. Výzva, která před politickými stranami, ale v první řadě před těmi sociálně demokratickými, stojí, zůstává stále stejná. Byly to právě sociálně demokratické strany vzniklé z mohutného dělnického hnutí, které dokázaly do veřejného, tedy politického, života vtáhnout obrovské masy lidí. Nezbyvá než se o to znovu pokusit a opět širší veřejnost vtáhnout do politického dění. Pokud se to sociálně demokratickým stranám podaří, rozhodně si nebudou muset stěžovat na klesající podporu ani na krizi stranictví a ztenčující se počet svých členů.

Současný vývoj na poli domácí i evropské politiky, a to jak co se týče počtu voličů sociálně demokratických stran, tak volební účasti jako takové, je výsledkem dlouhodobého vývoje, a zatím stále nejsou výraznější známky toho, že by se měl zastavit. Ani strany typu Babišova ANO 2011 či krajně pravicová uskupení nepřinášejí nic, co by občany výrazněji vtáhlo do veřejného prostoru a nakonec se promítlo i v nárůstu volební účasti. Tento úkol stále čeká na sociální demokraty, a pokud se jim ho podaří uchoopit, bude to znamenat jejich návrat ke kořenům.

Odpověď na to, jak to sociálně demokratické strany mají provést, ale nelze najít pouze v minulosti. Nepodaří se to bez experimentování s různými druhy aktivit a formami organizace. Prvním úkolem by měla být maximální aktivizace členů strany, a to nejenom v předvolebních kampaních. Stejně jako

aktivní člen ekologického sdružení dnes a denně přispívá k ochraně životního prostředí různými svými aktivitami, jak v rámci tohoto sdružení, tak i svým běžným chováním, občanským životem a přístupem ke svému okolí, měl by i každý člen sociální demokracie úplně stejně přispívat k naplňování hodnot sociální spravedlnosti svými stranickými aktivitami, svým občanským životem i každodenním chováním a přístupem ke svému okolí, tak aby to pokud možno splynulo v jedno. A stranická struktura by k tomu měla být uzpůsobena a být mu v tom oporou.

Odtud už je pak jen krok k zapojení širší veřejnosti. A to ne skrze lákání na členství ve straně, ale přes občanské aktivity ve jménu hodnot sociální spravedlnosti, které stranici dnes a denně provozují. Proces to může být dlouhý a složitý. Otázka je, zda nárůst volební účasti a podpory sociální demokracie může přinést něco jiného než radikální změna.

Autor je politolog a novinář Deníku Referendum.

Pražské dialogy® Sociálně demokratické impulsy

Názory vyjádřené v této publikaci jsou názory autorů a nemusejí nezbytně vyjadřovat stanovisko Friedrich-Ebert-Stiftung. Komerční využití médií vydaných Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) není povoleno bez předchozího písemného souhlasu ze strany FES.

Autoři třetího vydání: Jan Šícha (šéfredaktor), Jaroslav Bican, Mirko Hempel, Jürgen Habermas, Anna Kárníková, Jürgen Mittag, Michael Müller, Eva Senghaas-Knobloch, Vladimír Špidla, Lucie Válová
Za vydávání publikační řady odpovídá: Kateřina Smejkalová,
E. katerina.smejkalova@fesprag.cz

Třetí vydání, říjen 2014, (Online) ISSN 2336-2413,
(Print) ISSN 2336-3061
Vydavatel / Objednávky:
Friedrich-Ebert-Stiftung e. V. – zastoupení v ČR
Zborovská 27, 150 00, Praha 5 - www.fesprag.cz
T. +420 224 948 088 / E. fes@fesprag.cz

V. ročník Akademie sociální demokracie

ÚNOR-ŘÍJEN 2015

OTEVŘENÉ VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ

- Šest víkendových škol o hodnotách, teorii, dějinách a současné praxi sociálně-demokratického hnutí, argumentační a mediální tréninky, navazování kontaktů
- Určeno pro sociálnědemokraticky smýšlející a společensky aktivní lidi

Výběrové řízení proběhne na základě životopisu s motivačním dopisem doručených na adresu katerina.smejkalova@fesprag.cz do 18. listopadu 2014.

V prosinci 2014 proběhnou s vybranými uchazeči a uchazečkami ústní pohovory.

Více informací včetně termínů a podmínek účasti na www.fesprag.cz a www.masarykovaakademie.cz

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

aa
analýzy - ~~novotny~~ - alternativy

M
D
A
MASARYKOVA DEMOKRATICKÁ AKADEMIE

Nové vyměrování světa. Antropocén – epocha lidí

Michael Müller

Jako naléhavá výzva znělo poselství Williho Brandta Socialistické internacionále z roku 1992: Politika může přinést něco dobrého, jen když zůstane na výši doby. V politické řeči to znamená: Rozumět souvislostem a rozhodovat v poučeném duchu. Jen tak může politika určovat směr, který vede k reformním projektům. Brandtův apel je důležitější než kdykoli předtím, protože žijeme v radikálně proměněném světě, který před nás klade velké ekonomické, sociální a ekologické výzvy, které jsou spolu úzce provázány. Politika musí být na výši doby.

Formující síla politiky ale slábne. Je postavena na institucích národních států a normativních rámcích, které ale dávno narazily na nadnárodní závislosti, vzájemné provázanosti i psychické danosti. Svou nezměněnou fixací na růst hrubého národního produktu se politika stala rukojmím ekonomického růstu. Také ekologické výzvy zabraňují návratu ke známým receptům. Přesto specialisté, namísto aby kriticky zkoumali dosud přijímané cesty, dělí skutečnost na částečky a rozhodují pro efekt okamžiku.

Politika musí rozumět souvislostem, aby mohla utvářet nový světový a hospodářský pořádek, regulovat finanční trhy a zmenšovat sociální nerovnováhy. Musí být i na výši přírodovědných poznatků, navazovat na ně a brát na ně ohled. To se děje velmi zřídka. Proto dodnes probíhá jen velmi omezená diskuse o návrhu Paula J. Crutzena, který dostal Nobelovu cenu za zkoumání ozónové vrstvy. Ten navrhl současnou epochu nenazývat jako Holocén, ale Antropocén, jako člověkem způsobený nový stav. Nepožaduje při tom nic menšího než nové přeměření světa.

V roce 2002 zdůvodnil tento dlouholetý ředitel Institutu Maxe Plancka pro chemii v Mohuči svou myšlenku v odborném časopise Nature: „Na základě lidmi způsobených emisí oxidu uhličitého se může klima na naší planetě v nastávajících tisících letech vzdálit přírodnímu vývoji. Proto mi připadá vhodné současnou lidmi utvářenou geologickou epochu nazývat jako „Antropocén“. Následuje za Holocénem, teplou epochou, která panovala posledních dvanáct tisíc let.“ Takové přejmenování je mnohem víc než změna pojmů, nese v sobě dalekosáhlé důsledky.

Mezinárodní stratigrafická komise z Geological Society of London, nejstarší svého druhu, rozhodne příští rok, zda dojde k novému pojmenování naší epochy. Tato komise konstruuje pomocí analýzy vrstev hornin okolo 4,55 miliard let starý

vývoj země do chronologicky a hierarchicky uspořádaných eónů, ér, period a epoch. Geologická časová přímka je komplexním uměním, které klade přísná měřítka na názvy.

Geologické období, kdy se vyvíjely také tělesné a duševní schopnosti lidí je Kvartér. Začal před 2,6 miliony lety. Současná perioda je Holocén, své jméno dostala na 3. geologickém kongresu v roce 1885. Přes klimatické rozdíly v různých částech země a přirozené přírodní odchylky zůstávaly podmínky pro život relativně stabilní, takže se mohla rozvíjet lidská civilizace. Rozhodující mezník pro Antropocén je průmyslová revoluce, která začala na konci 18. století, způsobila dosud nepředstavitelnou expanzi a zrychlila všechny hospodářské a technické procesy. Od té doby eskalují účinky na přírodu, na koloběh vody, užitečnost půdy a ničení druhů nebo v chemii a dynamice atmosféry. Do poloviny minulého století lze zaznamenat třetinu ekologických škod, která jinak připadá na 500 let.

Člověk podobající se přírodním silám se stal hlavním iniciátorem geoekologických procesů. Crutzen to nazývá geologií lidstva (The geology of mankind). Lidské intervence se staly „na tisíciletí hlavním ekologickým faktorem“, který podrývá kapacity přírody regulovat sebe samu. Proces postoupil tak daleko, že vědci hovoří o „poražené přírodě“. V roce 2007 přinesla také Geological Society v podrobné zprávě řadu dokladů, že lidstvo vstoupilo do epochy, pro kterou „v posledních milionech let neexistuje srovnání“.

Popularizátor vědy Christian Schwägerl překládá Antropocén jako Čas lidí a popisuje kalamitu moderny: „Člověk vytváří nové krajiny, zasahuje do klimatu, vyprazdňuje moře, vytváří nové životní formy. Lidský svět nahrazuje přírodu, jenže je při tomto nahrazování krátkozraký a krade.“ „Trojice růstu“ (pojem používaným Berlínským Institutem) se skládá z růstu počtu obyvatel, spotřeby energie a klimatických změn. Počet obyvatel země se za pouhých 44 let zdvojnásobil na sedm miliard, spotřeba energie se ztrojnásobila, emise oxidu uhličitého se dokonce zečtyřnásobily.

V posledních třiceti letech stouply emise oxidu uhličitého silněji, než předpovídaly i pesimistické scénáře Světové klimatické rady. První bitva o implementaci Kjótského protokolu skončila prohrou. Chudší regiony světa byly obětovány klimatickým změnám. Ve 29 rozvojových zemích hrozí v příštích několika letech snížení zemědělských výnosů o dvacet procent. Následovat bude hlad, podvýživa a smrt. Podle odhadů OSN budou v příštích deseti letech bydlet nejméně dvě miliardy lidí ve slumech, často v neregulovatelných mega městech s odpovídajícími problémy s energiemi, výživou a hospodařením s odpadem. Vrchol těžby ropy byl podle Mezinárodní energetické agentury dosažen v roce 2008, mobilita se stane luxusem – ekologické a sociální problémy spolu vždy úzce souvisejí.

V roce 2009 zkoumal tým složený z 28 vědců kolem Johana Roickströma a Willa Stefena, k nimž patřil i Paul Crutzen, hranice zatížení planety (Planetary Boundaries), které jsou rozhodující pro přežití lidstva. Ve třech oblastech – změně klimatu, oběh dusíku a mizení druhů – jsou hranice již překročeny. Pouze ve ztrátách ozónové vrstvy došlo ke zlepšení. Hrozby je nutné sledovat s vědomím další minimálně 1,5 miliardy lidí a postupující industrializace velkých regionů na zemi. Mohou vzniknout negativní synergie, které leží za hranicí naší představitosti. V každém případě jsou hranice možného zatížení naší planety zároveň také zlomovým bodem moderny.

Přetížením regenerační schopnosti přírody, vyčerpáním neobnovitelných přírodních zdrojů a ničením biodiverzity se dostáváme k limitujícím faktorům rozvoje hospodářství a společnosti. Pokrok už nemůže být delší, rychlejší, vyšší a dalekosáhlejší, ale musí nadřadit kvalitu kvantitě. Jenže růst hrubého domácího produktu je zakládáním pro řešení každodenních problémů a nadějí na lepší život. Pro značnou část dnešních lidí růst znamená sebevědomě demonstrováný světonázor. Překonání závislosti na růstu není jen technická výzva. Sám model pokroku se musí nově ustavit – ekonomicky, sociálně, kulturně. Crutzen pochybuje, že politika, hospodářství a společnost jsou schopny transformace. Proto za účelem získání času navrhuje sporné planetární inženýrství, které by mělo zpomalit klimatické změny.

Další vývoj moderny nemůže dále ignorovat přírodní zákony a konečnost přírodních zdrojů života. Udržitelnost, hlavní idea sociálně ekologické transformace, není slučitelná s bezmezným přesahováním prostorových a časových dimenzí a bezbřehým využíváním přírodních zdrojů. Antropocén znamená:

- zaprvé – člověk je hlavní příčinou ekologického chřadnutí země
- zadruhé – jen člověk může odvrátit ekologický a tím i sociální kolaps

Toto poznání před nás klade naléhavou otázku „Jak je dnes možné dosáhnout pokroku?“ Jak má vypadat hospodářský a společenský řád, který by byl ekologický a sociálně spravedlivý? A právě zde lze vidět úkol sociální demokracie, její tradice sociálně a demokraticky orientované strany, spojené s ochranou přírodních podmínek k životu. Jde o spojené nádoby. Nezáleží na tom, který komponent hodnotíme jako důležitější – ekonomii, sociální otázku nebo ekologii, nejdůležitější je otázka po dobré a udržitelné společnosti.

Současný převrat je daleko dramatičtější, než cokoli od začátku industriální éry. Nejpozději od 18. století se v technickém a vědeckém vývoji spatřoval základ pokroku, který povede k překonání nesvobody a nespravedlnosti. Rozvoj vědy, techniky a ekonomie byl zdrojem myšlenkových

pohybů, zdrojem společenského jednání, vztahovaly se k němu i modely budoucího společenského vývoje. Dělnické hnutí, ještě ve větší míře než osvícenský liberalismus, vnímalo rozvoj produktivních sil jako pevný základ progresivního vývoje společnosti. Využívání produktivních sil nebylo samoúčelné, mělo sloužit sociální, politické a kulturní emancipaci lidstva. Dělnickému hnutí šlo o změnu vztahů při výrobě, méně už o způsoby výroby. Enormní výkony technického pokroku vedly k velmi rozšířenému postoji: „S námi začíná nový věk.“

Přestože vnímání pokroku v žádném případě nebylo tak naivní a nezlomné, jak sugerují kritici, redukovalo se v posledním století stále silněji na ekonomické cíle. Idea evropské moderny se obrátila: cesta se stala cílem a cíl se stal veličinou odvoditelnou z této cesty. Slabinou tohoto zdánlivě automaticky se pohybujícího světa pokroku je údajná bezcennost přírodních zdrojů. Tato „přírodní zapomětlivost“ (pojem Güntera Altnera) staví člověka nad přírodu.

Také ekonomický sen o trvalé prosperitě skončil v sedmdesátých letech 20. století. Západu Německa přinesl výjimečný růst a umožnil kompromis mezi prací a kapitálem v sociálně tržním hospodářství. Inflační následky války ve Vietnamu a vypovězení Bretton-Woodského systému vedly k odklonu od poválečného keynesianismu zaměřeného na veřejné blaho. „Demokratický kapitalismus“ (ve smyslu, jak o něm mluví Wolfgang Streek) naráží na své hranice protože:

- globalizace trhů, která se hospodářsky, politicky a kulturně prohlubuje, znamená omezení akceschopnosti národních států
- růst v rozvinutých průmyslových společnostech tendenciálně klesá
- demografické změny zvyšují tlak na financování sociálních systémů
- vytěžování přírody se stává ekologickou sebe-likvidací
- politika na zvraty reagovala deregulací a novým vzestupem měnové politiky

Stále novými, ale jen krátkodobými koncepty se pokoušíme zvyšovat hospodářský růst, nezřídka s ideologickým zdůvodněním krátkodobými očekáváními trhů, za kterými často stojí spekulativní zájmy finančních obchodníků. Znovu došlo k uvolnění ekonomie ze společenských vazeb – tentokrát vinou globálního finančního kapitalismu.

Jenže ekologické hranice zatížitelnosti byly dosaženy, příroda vrací úder. Technologický pokrok má vlivem rebound-efektu, tedy stavu, kdy ušetřené potenciály vygenerované růstem efektivity dojdou jen částečné realizace, protože okamžitě padnou na růst počtu obyvatel Země, jen omezený účinek. Alternativy jsou vyhrocené – dále ničit nebo vytvářet. Antropocén neznamená

perspektivu zániku s temnou příchutí osudovosti, ale vyžaduje v prvním kroku absolutní rozpojení využívání přírody a hospodářského rozvoje. Cesta a cíl přestavby jsou – hlavní myšlenky moderny – emancipaci, svobodu a spravedlnost ne oslabovat, ale posílit a dojít k větší kvalitě života a kvalitě hospodářství. Systematický odklon od fosilních paliv, docházejících surovin a modularizovaného konzumu bude dosažen následujícími postupy:

- spojením s ekonomickou, sociální a kulturní modernizací a sociálně spravedlivými a ekologicky udržitelnými životními styly a konzumními modely
- integrací do lokální a národní politiky, ve zvýšené míře do politiky evropské a globální
- úplným zrušením přímé vazby mezi hospodářským rozvojem a spotřebou přírodních zdrojů

Ekologické hranice růstu vyhročí také otázku rozdělování – na úrovni národní, evropské a globální. Proto spolu vnitřně souvisí revoluce v úsporách a efektivitě se záměrem absolutního snížení spotřeby energie, renaturalizace průmyslu (pojem Uda Simonise) a uskromňování provázené spravedlivou střídmostí. Jedná se o zároveň o doplnění šesti preliminárních článků, jak je formuluje Immanuel Kant ve svém spisu K věčnému míru. Musíme žádat článek sedmý, který zní: „Musíme lidské bytí trvale nadřadit lačnosti po jmění, abychom dosáhli světa, který nezná nedostatek ani nadbytek.“

Michael Müller je dlouholetý poslanec za německou sociální demokracii (SPD), parlamentní státní tajemník na Ministerstvu životního prostředí. Je spolkovým předsedou německých Přátel přírody a člen předsednictva německého Kruhu ochránců přírody (DNR).

Článek vyšel v březnovém vydání Neue Gesellschaft – Frankfurter Hefte. Překlad z němčiny: Jan Šicha.

Pražské dialogy® Sociálně demokratické impulsy

Názory vyjádřené v této publikaci jsou názory autorů a nemusejí nezbytně vyjadřovat stanovisko Friedrich-Ebert-Stiftung. Komerční využití médií vydaných Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) není povoleno bez předchozího písemného souhlasu ze strany FES.

Autoři třetího vydání: Jan Šicha (šéfredaktor), Jaroslav Bican, Mirko Hempel, Jürgen Habermas, Anna Kárníková, Jürgen Mittag, Michael Müller, Eva Senghaas-Knobloch, Vladimír Špidla, Lucie Válková

Za vydávání publikační řady odpovídá: Kateřina Smejkalová, E. katerina.smejkalova@fesprag.cz

Třetí vydání, říjen 2014, (Online) ISSN 2336-2413, (Print) ISSN 2336-3061

Vydavatel / Objednávky:

Friedrich-Ebert-Stiftung e. V. – zastoupení v ČR
Zborovská 27, 150 00, Praha 5 · www.fesprag.cz
T. +420 224 948 088 / E. fes@fesprag.cz

Nová iniciativa za důstojnou práci v Německu

Eva Senghaas-Knobloch

Současné snahy o nastolení důstojných pracovních podmínek se v Německu objevují 40 let po prvním velkém Akčním a výzkumném programu pro humanizaci pracovního života. Tento program byl zpočátku především reakcí na konkrétní zkušenosti s pracovní zátěží dělnictva v průmyslu a na jeho emancipatorní požadavky. Ukázalo se totiž, že technický pokrok rozhodně automaticky nepřináší pokrok sociální či odbourávání fyzické zátěže pracujících; jasně se také projevilo, že nové informační technologie se z hlediska fungování podniků míjejí svým účelem, nejdou-li ruku v ruce s odbouráváním hierarchií. Změny v politice práce, které tehdy byly energicky odstartovány za spolupráce vlády, odborů, zaměstnavatelů a vědců bádajících na poli práce, však ztratily svou dynamiku v době, kdy po německo-německém sjednocení došlo v devadesátých letech k velkému nárůstu nezaměstnanosti, kdy se v globálním měřítku rozšířila ideologie neoliberální hospodářské politiky a kdy se rozpadla společenská shoda o tom, že hospodářská soutěž musí být sociálně zarámována („rýnský kapitalismus“). Ve středu pozornosti přestala stát dobrá kvalita pracovních podmínek a vztahů, ale kvantitativní cíl podpořit zaměstnanost za všech podmínek, podle hesla „hlavně že je práce“.

Zaměstnanecké poměry se flexibilizovaly, a to uvnitř i navenek: firmy vyčleňovaly části své výroby či služeb tam, kde byla levnější pracovní síla („outsourcing“); zaměstnanost rostla především ve formě zaměstnávání na částečný úvazek s povinností sociálního pojištění, ale i bez něj, formou tzv. drobných pracovních poměrů, práce na dobu určitou, agenturního zaměstnání či samostatně výdělečně činnosti. To všechno jsou formy zaměstnání, u kterých nefungují – a pokud ano, tak pouze v malé míře – zavedené formy prosazování zájmů pracujících prostřednictvím podnikových rad či odborů a vynutitelné nejsou ani zásady bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Z hlediska samotného fungování podniků se flexibilita prosadila skrze nové úpravy pracovní doby (konto pracovní doby, pracovní doba vázaná na úkol). Zavádění procesů podobných tržním místo klasické hierarchie dalo sice zaměstnancům více prostoru, vyžaduje od nich však neustálou psychickou pozornost a odpovědnost za výsledek jejich konání; novou klíčovou kvalifikací se přitom stala komunikace a kooperace.

Přijímová nerovnost mezi jednotlivými odvětvími a profesemi a mezi managementem a řadovými zaměstnanci značně narostla; nadále je výrazná

i mezi muži a ženami. Nízké mzdy (poměřováno 60ti procenty mediánu) se týkají dnes asi 25 procent zaměstnaných. Během krachu bank v roce 2008 a v následné dosud nepřekonané krizi se ukázalo, že právě ekonomicky neoblíbené nástroje sociální politiky (státem dotovaná „Kurzarbeit“) jsou vhodné ke zmírnění sociální krize i k tomu, aby si firmy mohly udržet odborné pracovní síly. Ukázalo se však také, že lidská pracovní síla je neodmyslitelně svázána s člověkem a že ji nelze využívat neomezeně: podíl psychických onemocnění z vyčerpání od 90. let 20. století stále neudržetelně roste a patří dnes k nejvýznamnějším příčinám pracovní neschopnosti; velké skupiny zaměstnaných si stěžují na časový tlak, spěch a stres. Přehlédnout nelze rovněž demografický proces stárnutí výdělečně činné populace. Vědci z oblasti sociálních věd hovoří o společenské „reprodukční krizi“, v podnikatelských kruzích se mluví o nedostatku odborných pracovníků, a to v profesích „hightech“ i „hightouch“ (např. péče o seniory a nemocné). Představy, že deficit lze řešit přesunem výroby či služeb nebo přistěhováním pracovní sil, ztratily na přesvědčivosti.

V této krizové situaci byla na počátku nového století Spolkovým ministerstvem práce společně s dalšími subjekty, m. j. ministerstvy, spolkovými svazy, zdravotními pojišťovnami a institucemi středostavovského podnikání, založena Iniciativa za novou kvalitu práce (Initiative neue Qualität der Arbeit, INQA), jejímž posláním je šířit příklady dobré podnikatelské praxe v personální oblasti. Německý odborový svaz v této souvislosti každoročně zveřejňuje výsledky „indexu dobré práce“, který se opírá o výzkumy, měřící (ne)spokojenost zaměstnaných osob s jejich situací. Ministerstvo pro výzkum aktuálně vládoucí velké koalice plánuje (v malém měřítku) v kategorii „budoucnost práce“ podpořit nové přístupy vedoucí k humanizaci pracovního života. Na úrovni EU i v Německu je zároveň podporován model výdělečně činnosti, který se snaží v pracovním životě integrovat stejnou měrou mladé matky i mladé otce. Zároveň však současně stále nedochází ke zohlednění každodenních neplacených pečovatelských prací, takže i nadále převažuje model, kdy muž pracuje na plný a žena na částečný úvazek, neboť zajišťuje péči o děti a domácnost. K překonání tohoto modelu iniciovalo Ministerstvo pro rodinu diskuzi o zavedení zkrácené pracovní doby za podmínek plného úvazku pro rodiče malých dětí, kteří po státem podporované „rodičovské dovolené“ oba nastoupí zpět do práce.

Na rozdíl od 70. let 20. století musí aktuální iniciativy za humanizaci pracovního života uchopit celé spektrum společensky důležitých témat, tedy vedle podmínek pro dobrou výdělečnou práci musí zahrnout i nezbytnou péči o domácnost a rodinu a tematizovat i to, že by pracujícím měl zůstat dostatek sil a času pro občanskou angažovanost. 100 let od začátku první světové války je mimo to také stále aktuální připomenout větu,

kteřou odbory vložily v roce 1919 do zakládajícího dokumentu Mezinárodní organizace práce (ILO): „Práce není zboží“.

Prof. Dr. Eva Senghaas-Knobloch je profesorkou ve výzkumném centru pro udržitelnost artec univerzity v Brémách (www.artec.uni-bremen.de). Vystudovaná politoložka bádá v oblasti práce a zdraví.

Překlad z němčiny: Olga a Ondřej Staňkovi.

Pražské dialogy® Sociálně demokratické impulsy

Názory vyjádřené v této publikaci jsou názory autorů a nemusejí nezbytně vyjadřovat stanovisko Friedrich-Ebert-Stiftung. Komerční využití médií vydaných Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) není povoleno bez předchozího písemného souhlasu ze strany FES.

Autoři třetího vydání: Jan Šícha (šéfredaktor), Jaroslav Bican, Mirko Hempel, Jürgen Habermas, Anna Kárníková, Jürgen Mittag, Michael Müller, Eva Senghaas-Knobloch, Vladimír Špidla, Lucie Válová
Za vydávání publikační řady odpovídá: Kateřina Smejkalová,
E. katerina.smejkalova@fesprag.cz

Třetí vydání, říjen 2014, (Online) ISSN 2336-2413,
(Print) ISSN 2336-3061
Vydavatel / Objednávky:
Friedrich-Ebert-Stiftung e. V. – zastoupení v ČR
Zborovská 27, 150 00, Praha 5 - www.fesprag.cz
T. +420 224 948 088 / E. fes@fesprag.cz

Cílem je především transnacionalizace demokracie

Když jde o budoucnost Evropy, hlásí se světově uznávaný a kontroverzní filosof Jürgen Habermas se svými intervencemi znovu a znovu o slovo. Na srdci mu leží především demokratizace tohoto svazku států. Rozhovor vedl Thomas Meyer, šéfredaktor Neue Gesellschaft – Frankfurter Heft.

NG/FH: V květnu 2003 jste ve společném prohlášení s již zesnulým francouzským filosofem Jacquesem Derridou požadoval obnovu Evropy a ve velkých masových demonstracích, probíhajících v řadě evropských hlavních měst proti válce Spojených států v Iráku, jste viděl „signál zrození evropské veřejnosti“. Naplnila se tato naděje?

Jürgen Habermas: Invaze do Iráku, provedená „koalicí ochotných“, již ve své době podpořila mimochodem Angela Merkelová spektakulární přátelskou návštěvou George W. Bushe, byla skutečně začátkem určitého politicko-mentálního odcizení Evropy vůči tehdy neokonzervativně řízeným Spojeným státům. Tento trend ale nezvrátila ani volby Obamy – naštěstí aniž by iniciovala antiamerický backlash. V tomto smyslu byly velké protiválečné demonstrace z 15. února 2003 již signálem určitého odpoutání Evropy – především kontinentální Evropy – od záchranné americké záštity na západní Evropou z druhé poloviny 20. století. Signálem vzniku evropského občanského vědomí však nebyly. Až v roce 2008 se začalo utvářet vysoce dialektické vědomí, že občané Evropy, a tím spíše obyvatelé eurozóny, jsou vydáni společnému osudu – i když tento osud zrovna „nesdílejší“, nýbrž daleko spíše prožívají nacionálně, v takzvaných dávajících a přijímajících státech, způsobem přímo zvráceně protichůdným.

NG/FH: Ale jak si lze představit kýžený pokrok evropské demokratizace a stejně tak sociální, ekonomické a fiskální integrace, když politici nejdou příkladem? Může aktivizace evropské občanské společnosti znovu oživit moment evropanství, nebo poroste protievropský populismus?

Habermas: Evropské hnutí zdola dnes nenačane. To proto, že pokračování evropské integrace se prosazuje spíše v důsledku nebezpečí, proti nimž se lze bránit jen „silnou“ Evropou. Další integraci tedy lze zdůvodňovat spíše defenzivně než ofenzivně. Dobrým důvodem je bezesporu demokratická obrana proti systémovým tlakům zdvořilého finančního kapitalismu. Co ale chybí, jsou ony bezprostředně srozumitelné emancipační vize, které kdysi inspirovaly

evropská hnutí za ústavu a které ještě dnes rozdmýchávají revolty v kvasících arabských, východoevropských nebo asijských zemích. Evropské země mají dobrý důvod přát si politickou unii; nevyvozují z toho však intuitivně důsledek, kterým je rozšíření konstrukce jejich národního státu tak, aby sdílely patro přistavené s jinými národy. K tomu by bylo zapotřebí polarizující konfrontace v každé z národních veřejností. Neměli bychom zbavovat odpovědnosti politické elity, které dost dlouhou dobu promeškávaly zapojení obyvatelstva do procesu sjednocování. Média nesou odpovědnost za to, že si dosud v otázkách budoucnosti Evropy v politické veřejnosti nekonkurují názory, podložené relevantními informacemi. Teprve pak by bylo možné nacházet alternativy, z nichž lze vybírat.

NG/FH: Několikrát jste pranýřoval vlády při jejich pokusech o řešení hospodářské a fiskální krize Evropské unie za „exekutivní federalismus“, který nerespektuje demokratickou suverenitu parlamentů členských zemí ani nevtahuje přiměřeným způsobem do hry Evropský parlament. Současně jste ale také zdůrazňoval, že Lisabonská smlouva z roku 2007 není zdaleka tak vzdálena charakteru transnacionální demokracie, jak se domnívají mnozí kritici. Cíl federalistické ústavy jste označoval spíše jako nedobrovolnou brzdu demokratického pokroku v integraci. Proč?

Habermas: Vzpomínáte si na spor historiků? Tehdy se neustále vytýkalo to, že z nacistických zločinů byla vygenerována kolektivní vina německého národa. Přitom se jednoduše ignorovalo to, že Karl Jaspers už před desetiletími s přesností filosofa rozlišoval mezi „vinou“ a „odpovědností“. Něco podobného se děje dnes. Domněle „realističtí“ obránci národního státu kritizují lidi jako jsem já a označují nás za průkopníky evropského federálního státu, aby nás o to snáze mohli odbýt coby utopisty.

Proto kladu důraz na upřesnění cílů integrace. Federalisté, pokud skutečně jen chtějí zvětšit formát federálního státu, se z hlediska potřebné integrace mívají cílem. Dokonce i Spojené státy americké se staly při precizním pohledu federálním státem až po Druhé světové válce.

Vlastním cílem je totiž transnacionalizace demokracie. Tomuto náročnému požadavku vyhovuje už supranacionální společenství, které samo ještě nemusí přijmout charakter státu. Musí být ovšem organizováno tak, jako by jeho ústava byla konstituována občany v jejich dvojitým charakteru, jako občanů národního státu a jako občanů evropských. Evropské smlouvy na této cestě již významně pokročily.

Musíme ovšem odstranit intergouvernementalismus, který získal v průběhu krize ještě na síle. Evropská rada by musela být alespoň v jádru Evropy, tedy v eurozóně, sesazena z trůnu. Shromáždění šéfů vlád, kteří se musejí

legitimovat pouze v rámci národních voleb, je stříženo na míru tomu, aby se dohadovaly jednomyslné kompromisy mezi neflexibilními národními zájmy. To je důvod, proč Evropská rada nemůže pracovat efektivně. Jinak vypadá utváření politické vůle v Evropském parlamentu, rozčleněném do frakcí. Tam jsou národní zájmy díky celoevropskému zobecnění zvažovány bez ohledu na národní hranice. Tedy řečeno natvrdo: Evropská rada by musela rozhodovat většinou a Rada a Parlament by musely sdílet zákonodárné kompetence ve všech oblastech.

NG/FH: Charakter prvních čtyř desetiletí evropského sjednocování byl utvářen metodou spoluzakladatele EU Jeana Monneta, spočívající v tom, že Unie nabízela občanům co možná nejvíce atraktivních politických výsledků shora, aniž by se účastnili konzultací a rozhodování, z nichž tyto výsledky vyplývaly (output-legitimita). Mnozí říkají, že celoevropská solidarita a občanské uvědomění většiny Evropanů byly od samého počátku příliš slabé, než aby bylo možné na tomto základu nechat vyrůstat evropské společenství (input-legitimita), a to že platí i dnes.

Jak se to má s tezí principiálního trade-off, vzájemného vztahu mezi legitimitou vzešlou z výkonu vlády a legitimitou vzešlou z účasti občanů, jenž je nevyhnutelně spjat s EU kvůli její velikosti a jí podmíněnému dlouhému legitimačnímu řetězci, a její rozmanitosti a jí podmíněné velmi slabé občanské solidaritě?

Habermas: Output-legitimacy, výstupní legitimita, je sociologický pojem, jenž popisuje demokracii pro národ, avšak nikoli skrze národ – zdánlivou demokracii, jež lidi, na jejichž názor se nikdo neptá, fakticky uspokojuje nebo alespoň odrazuje od otevřených protestů. Z normativního hlediska by bylo třeba v demokracii poměřovat výkony vlády podle programu, kvůli kterému byla zvolena. Bez tohoto vstupu voličské vůle přece vůbec nevíme, co je ve skutečném zájmu občanů. Output-legitimita, uspokojování občanů, jichž se nejprve nikdo neptal, proto není náhradou za input-legitimitou, t. j. za závazný výsledek demokratického utváření vůle. Na druhou stranu by byly celoevropsky regulované sociální dávky – například pojištění v nezaměstnanosti či důchodové zabezpečení – samozřejmě vynikajícími nástroji k posílení vědomí evropské sounáležitosti mezi občany různých států. Příslušné návrhy byly v Bruselu diskutovány během poslední krize. Podobnou funkci jako „sociální Evropa“ by mohla také plnit společná evropská zahraniční politika.

Prof. Dr. Jürgen Habermas je jeden z nevyznanějších filozofů a sociologů současnosti, vědecké renomé získal mimo jiné jako autor tzv. teorie komunikativního jednání.

Nezkrácená verze článku vyšla v dubnovém vydání Neue Gesellschaft – Frankfurter Heft. Překlad z němčiny: Olga a Ondřej Staňkovi.

„This time is different“? Nové perspektivy pro evropské strany

Jürgen Mittag

Nadnárodní spolupráce stran má tradici sahající do 19. století, evropské stranické organizace čile vyvíjejí aktivity již od 70. let a jako „politické strany na evropské úrovni“ se mohou nyní opřít rovněž o formální proces svého uznání a financování. Navzdory tomu jsou zkratky jako EPP (European People's Party, Evropská lidová strana) nebo PES (Party of European Socialists, Strana evropských socialistů) stále ještě pojmem známým jen málokomu a zkratky jako ALDE (Alliance of Liberals and Democrats for Europe, Aliance liberálů a demokratů pro Evropu) nebo EFA (European Free Alliance, Evropská svobodná aliance) rozšiřují často jen euroexpertů.

Evropské politické strany se liší od národních stran v členských státech EU jak svou funkcí, tak strukturou. Evropské strany nespojují politické osobnosti, ani jejich bezprostředním cílem není převzetí politické moci. Evropské strany spíše představují spojení národních stran, jehož primárním cílem je tyto národní strany koordinovat v souladu s jejich společným základním politickým zaměřením. Evropské strany tak v první řadě představují zastřešující organizace, které svým členům – národním stranám – otevírají prostor pro komunikaci a interakci, aniž by přitom disponovaly hierarchicky nadřazenými kompetencemi.

Frakce naproti tomu tvoří ústřední pracovní jednotky Evropského parlamentu (EP). Frakce nejen spojují zvolené europoslance do uskupení, které – vybavené značnými zdroji – sledují obdobné politické cíle, nýbrž také spojují pozice různých národních stran zastoupených v EP. V EP přitom nefunguje známý protiklad vládnoucích stran a opozice, nýbrž zde stále dominuje velká koalice dvou nejsilnějších frakcí.

Omezené povědomí, málo vyhraněný dualismus
Omezené povědomí o evropských stranách stejně jako málo vyhraněný dualismus obou frakcí EP vstupuje v poslední době intenzivněji do zorného pole politiky a vědy. V duchu informační kampaně Evropského parlamentu, která probíhá v roce 2014 pod sloganem „this time it's different“, se jako o možném dalším vývoji mimo jiné diskutuje o vyšší volební účasti a perspektivě intenzivnějšího veřejného povědomí o evropských stranách a také o možnosti budoucí větší konfrontace politických stran v EP. Tento scénář vychází především z personalizačních tendencí, doprovázejících volby do Evropského parlamentu v roce 2014.

Lisabonská smlouva, která vstoupila v platnost 1. prosince 2009, stanoví v čl. 17 (7), že Evropská

rada ve svém návrhu předsedy Komise musí „zohlednit výsledky voleb do Evropského parlamentu“. Touto pasáží získává uvedení předsedy Komise do funkce skutečně v lednu 1995 poprvé za součinnosti EP znovu kvalitativně nový rozměr. Doposud příslušelo pouze hlavám států a předsedům vlád Evropské rady, aby se dohodli na výběru kandidátů do funkce předsedy. EP musel potom následně schválit navrženého předsedu Komise resp. celou Evropskou komisi v rámci už vícekrát upravovaného postupu, neměl však sám právo předsedu navrhnout. Přímá vazba mezi výsledkem voleb do Evropského parlamentu a jmenováním Komise tak neexistovala, v čemž mnozí političtí pozorovatelé spatřovali důvod velmi zdrženlivé volební účasti ve volbách do Evropského parlamentu ve srovnání s národními volbami. Současně ale také uvádějí dosavadní jmenování předsedy Komise jako příčinu nízkého povědomí o evropských stranách, protože se evropské strany neúčastnily – na rozdíl od národních stran – výběru evropských lídrů. V důsledku toho jsme se také dosud nedostali dále než k výběru lídrů národních. Pokusy evropských stran volit i bez legislativního východiska celoevropské lídry opakovaně ztroskotaly.

Při volbách v roce 2014 byl poprvé regulérně použit článek 17 (7) a volby do Evropského parlamentu jako nepřímá volba předsedy Komise tím nabývají nového významu. I když občané volili – podle příslušného volebního systému – mezi 22. a 25. květnem nadále národní kandidátky, dostává se evropská perspektiva více do centra pozornosti. Evropské strany vzhledem k této skutečnosti rozvinuly v souvislosti s nominací kandidátů čilé aktivity. V rámci Strany evropských socialistů museli kandidáti do konce října 2013 získat písemnou podporu vlastní národní strany a minimálně pěti dalších členských svazů, ke kterým patřily vedle národních stran také organizace jako příslušná frakce EP nebo mládežnická organizace PES. Vzhledem ke své popularitě byl současný předseda parlamentu Martin Schulz v kratším nominačním řízení, než bylo původně stanoveno, už v listopadu 2013 prezidiem vybrán za „navrhovaného“ kandidáta a zvolen na nově zavedeném volebním sněmu strany PES na začátku března 2014 sociálně-demokratickým lídrem. Na jiný princip nominace vsadila Evropská strana zelených. Jí muselo vyjádřit svou podporu minimálně pět národních členských stran, které mohly rovněž podpořit jen po jednom kandidátovi. Na rozdíl od PES – a v souladu s principem nepřímé volby německých Zelených – uskutečnila Evropská strana Zelených k určení svých dvou lídrů celoevropské internetové hlasování, kterého se mohli zúčastnit všichni občané Unie starší 16 let, kterým jsou blízké zelené politické cíle. Z týmu kandidátů byli vybráni – je pozoruhodné, že částečně dříve než byli vůbec nominováni na národní úrovni – Ska Kellerová z Německa (nominována Zelenou mládeží Evropy) a José Bové z Francie. Vzhledem k nízké účasti pouze 22.676 hlasů (při necelých 200.000 členech Stran zelených v EU) vyvolala nominační procedura Evropské strany zelených jistou kritiku.

Bez spoluúčasti členů národních stran navrhla Aliance liberálů a demokratů pro Evropu už v listopadu 2013 dva kandidáty – předsedu frakce EP Guy Verhofstadta jako lídra a místopředsedu Komise EU Olli Rehna na další významný post. Evropská levice jako lídra nominovala Alexise Tsiprase, předsedu řecké Koalice radikální levice SYRIZA, i když proces jmenování předsedy Komise v zásadě odmítla. V Evropské lidové straně zůstávala otázkou kandidatury dlouhou dobu otevřená: V kolotoči renomovaných kandidátů se nakonec v rámci dublinského kongresu strany prosadil dlouholetý lucemburský premiér a předseda euroskupiny Jean-Claude Juncker.

Vedle debaty týkající se jednotlivých osobností charakterizuje volbu do Evropského parlamentu 2014 resp. nominaci lídrů významný zlom ve vývoji evropských stran. Politická soutěž při rozhodování o jednom z nejvýznamnějších politických postů v EU otevírá politickým stranám na evropské úrovni zásadně nové kompetence v oblasti rekrutování, protože vytvářejí rámec pro výběr, rozhodování a nominaci kandidátů a tím se zviditelňují mnohem výrazněji, než tomu bylo v minulosti.

Univ.-Prof. Dr. Jürgen Mittag vede na Německé vysoké škole sportu v Kolíně nad Rýnem institut Evropského vývoje sportu a výzkumu volného času a je též držitelem profesury Jeana Monneta pro evropskou politiku. Vedle politiky a historie sportu je odborníkem také na evropskou integraci, mezinárodní politiku, sociální hnutí, odbory a politické strany.

Plná verze článku vyšla v dubnovém vydání Neue Gesellschaft - Frankfurter Hefte. Překlad z němčiny: Tereza Hubačová

Pražské dialogy® Sociálně demokratické impulsy

Názory vyjádřené v této publikaci jsou názory autorů a nemusejí nezbytně vyjadřovat stanovisko Friedrich-Ebert-Stiftung. Komerční využití médií vydaných Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) není povoleno bez předchozího písemného souhlasu ze strany FES.

Autoři třetího vydání: Jan Šícha (šéfredaktor), Jaroslav Bican, Mirko Hempel, Jürgen Habermas, Anna Kárníková, Jürgen Mittag, Michael Müller, Eva Senghaas-Knobloch, Vladimír Špidla, Lucie Válová

Za vydávání publikační řady odpovídá: Kateřina Smejkalová, E. katerina.smejkalova@fesprag.cz

Třetí vydání, říjen 2014, (Online) ISSN 2336-2413, (Print) ISSN 2336-3061

Vydavatel / Objednávky:

Friedrich-Ebert-Stiftung e. V. - zastoupení v ČR
Zborovská 27, 150 00, Praha 5 - www.fesprag.cz
T. +420 224 948 088 / E. fes@fesprag.cz